

סימן יז קבעו מחיר ולא הזכירו אם כולל מע"מ

ראשי פרקים

- א. מחיר לפי מנהג המקום
- ב. מדין אונאה

קבלן שיפוצים סיכם עם לקוח על מחיר. הצדדים לא הזכירו אם המחיר כולל מע"מ או לפני מע"מ. לאחר ביצוע העבודה, כשדרש הלקוח קבלה, התגלעו חילוקי דעות בין הלקוח לקבלן. לטענת הקבלן המחיר אינו כולל מע"מ, ואילו לטענת הלקוח, אין הצדקה לכך שיוסיף מע"מ על המחיר.

א. מחיר לפי מנהג המקום

במושכל ראשון היה נראה לכאורה דיד הקבלן על התחתונה, דקיי"ל בספקות בשטרות שיד בעל השטר על התחתונה. ודוקא שהלקוח מוחזק בכסף המסופק, אבל אם כבר פרע לקבלן, הוי תפיסה ברשות ולא מפקינן מיניה, וכמש"פ הנימוק"י (ב"מ נט, בעמוה"ר), הובאו דבריו להלכה בשו"ע חו"מ מב, ח. ועיי"ש בש"ך ס"ק טו דאף תפיסה ברשות בעדים מהני בטוען ברי, ובכגון זה טוען הקבלן ברי. אך מ"מ אם עדיין לא נתן הלקוח לקבלן את תמורת עבודתו, יד הקבלן (המוציא) על התחתונה.

אולם בדין זה נלענ"ד שיש לדון בשתי נקודות נוספות. איתא בגמ' כתובות

קי, ב:

"תנו רבנן, המוציא שטר-חוב על חבירו, כתוב בו בבל, מגבהו ממעות בבל, כתוב בו ארץ ישראל, מגבהו ממעות ארץ ישראל. כתוב בו סתם, הוציאו בבבל, מגבהו ממעות בבל, הוציאו בארץ ישראל, מגבהו ממעות ארץ ישראל. כתוב בו כסף סתם, מה שירצה לזה מגבהו".

על הסיפא (כתוב בו כסף סתם), פירש רש"י וז"ל:

"מאה כסף ולא פירש אם סלעין אם דינרין אם פודיונין. מה שירצה לזה מגבהו. ואפילו איסרין".

ומבואר בהמשך הגמ' - ביחס לסיפא (כסף סתם) - דאינו פורע נסכא היכא שכתוב מטבע, ולא פריטי, עיי"ש. וכ"פ הרמב"ם (מלוה ולוה יז, ט) והמחבר בחו"מ מב, ד.

ומבואר בגמ' דכאשר לא יודעים אנו איזה מעות התחייב, אזלינן בתר מקום השיעבוד, ובדאי התחייב מעות כמקום השעבוד. אם נישם את דברי הגמ' לדברי ימינו, אם כתוב שאדם התחייב סכום מסוים ואינו ידוע אם החיוב בשקלים או בדולארים, אם החיוב היה בארץ ישראל התחייב בשקלים, ואם החיוב היה במדינה בה

נוהג התשלום בדולארים, החיוב בדולארים. ומדברי הגמ' משמע לכאורה דדוקא כשכתוב בשטר היכן היה מקום ההתחייבות, אך אם המקום לא מוזכר בשטר, אזלין בתר מקום הגוביינא. ומצאנו בדין זה מחלוקת ראשונים. הר"ן בסוף מסכת כתובות, כתב וז"ל:

"משמע לי דהיינו טעמא דכיון שלא פירש מקום, מסתמא נשתעבד הלוה לפרוע במטבע של מקום גוביינא אם לפחות אם להוסיף. אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק יז מהלכות מלוה ולוה שאם טען הלוה שהמעות שאני חייב לך מכסף שהוא פחות מזה המטבע, ישבע המלוה ויטול. ולפ"ז משמע דהיינו טעמא דמסתמא אמרינן דבמקום גוביינא היה דר מתחילה, ולפיכך כל שאינו יכול להתברר, אם טוען הלוה שאותו כסף היה פחות, ישבע המלוה. ולפ"ז אם הביא ראיה המלוה או הלוה שהיו דרים בשעת הלואה במקום אחר, נוטל כמקום הלואה. ואין כל זה במשמע."

הרי לפנינו מחלוקת הרמב"ם והר"ן בטעם הדין. לדברי הרמב"ם החיוב הוא תמיד לפי מקום ההלואה, אלא שכאשר אין ידוע מהו מקום ההלואה אמרינן שמקום הגוביינא הוא מן הסתם מקום ההלואה. ולדעת הר"ן, כאשר לא הזכירו מקום ההלואה, דעתם היתה להתחייב לפי מקום הגוביינא, וע"כ לא תועיל הוכחה ביחס למקום ההלואה, וכן לא יצטרך המלוה להשבע כנגד טענת הלוה שהחיוב היה במטבע קטנה ממטבע שבמקום הגוביינא. ועיין בזה בבעה"ת (שער נד, א, ד) ובש"ך מב, לג מש"כ בזה.

והנה צ"ע לדעת הר"ן מה יהיה הדין כאשר החיוב הוא על-פה וכמוכן לא הוזכר שם המקום, האם גם בכהאי גוונא אזלין בתר מקום הגוביינא. לענ"ד נראה מדברי הר"ן דדוקא בשטרות שרגילים לכתוב את מקום ההתחייבות, אי כתיבת מקום ההתחייבות מלמדת על כוונת הצדדים לפרוע לפי מעות מקום הפרעון. אולם במקום שאין רגילות לכתוב (או לומר) את מקום ההתחייבות, ודאי כוונתם לפרוע לפי מקום ההתחייבות. עוד נראה, דלאו דוקא ביחס לערך המטבע אלא הוא הדין ביחס לשאר תנאים בעניני תשלום דאזלין בתר מקום ההתחייבות (או הגוביינא - כדלעיל לדעת הר"ן).

לכן בנדו"ד, אם יוכיח קבלן השיפוצים שמנהג הקבלנים במקומנו לקבוע מחיר ללא מע"מ, וכאשר נוקבים מחיר בחוזה או בע"פ הוא ללא מע"מ, הרי שדין המחיר שנקב הוא ללא מע"מ. והמקום הקובע לענין זה הוא ארץ ישראל, ודוקא מנהג קבוע וידוע. וכן לאידך גיסא אם הקבלן מוחזק - אם יוכיח הלקוח שמנהג המקום שכאשר קבלני שיפוצים נוקבים מחיר, המחיר כולל מע"מ, א"כ יש לראות את המע"מ ככלול במחיר. ואמנם המנהג במקומנו שכאשר קובעים מחיר, ולא הוזכר מפורשות שהמחיר אינו כולל מע"מ, או שאמר מפורשות שלא יתן קבלה, שהרי זה כאומר שהמחיר אינו כולל מע"מ, אין לבוא בדרישה ללקוח להוסיף מע"מ על המחיר שסוכם. ולכן בנדו"ד אף אם הקבלן מוחזק, אין להוסיף מע"מ על המחיר שסוכם.

ב. מדין אונאה

אולם צ"ע אם הקבלן יכול לבוא בטענה של ביטול מקח מדין אונאה יותר משתות, שהרי המע"מ במקומנו הוא 17% שהוא קצת יותר משתות (16.67% וע"פ האמור לעיל שאין להוסיף מע"מ על המחיר, על הקבלן מוטלת חובת ההוכחה שאכן המחיר בשוק של עבודה מסוג העבודה שבוצעה, היא ביותר משתות מהמחיר שסוכם. במידה ויוכח, היות ולא ניתן להחזיר את המקח, יש להחזיר את האונאה, וכדמוכח מדברי הרמב"ם

פייג ממכירה הי"ז, בדין אונאה יותר משתות בשכירות, וכדמוכח מדברי תרומת הדשן סי' שיח (וע"ע במש"כ בחלק א, ח/ד, ואכמ"ל).

ברם, בנדון שאלה זו בהכרח עלינו ללכת אחרי המוחזק משני טעמים: א - נחלקו הראשונים אם בקבלן יש דין אונאה, עיין ברמב"ם פייג ממכירה הי"ח שסובר שיש בקבלן אונאה, ולרשב"א (ב"מ נו, ב) אין בקבלן אונאה, ויכול הלקוח המוחזק לומר קים-לי כרשב"א. ב - היות ושכר פועל לעשות בקרקע, הוי דומיא דספיקת הגמ' בב"מ נו, ב במי ששכרו לזרוע לו זרעים בקרקע, אם הוי לענין אונאה כקרקע או כמטלטלין, וכמש"כ בעמודי אור סי' קז, הובאו דבריו בפת"ש רכז, כו. ובכגון זה אזלינן בתר המוחזק.

תבנא לדינא:

באם לא יוכיח הקבלן שמחיר העבודה יותר משתות מהמחיר שסוכם, המחיר שסוכם כולל מע"מ. ואף במידה ויוכיח כנ"ל, אין לחייב את הלקוח לשלם לו את האונאה, אך במידה והקבלן מוחזק, אין מוציאים מידו.

מסקנות

- א. קיי"ל בספקות שבשטר, שיד בעל השטר (המוציא) על התחתונה.
- ב. 1. כאשר התחייב במעות ולא יודעים באילו מעות התחייב (שקלים או דולארים), אזלינן בתר מקום ההתחייבות.
2. לדעת הר"ן דוקא אם הזכירו את מקום ההלואה, שאלי"כ דעתם להתחייב לפי מקום הגובינא.
- ג. קבלן שיפוצים שבא בטענת אונאה, יש ספק אם יש אונאה בשכירות קבלן, ובפרט בשכרו לעבוד במחובר לקרקע, וע"כ אזלינן בתר המוחזק.